

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO

BỘ Y TẾ

VIỆN VỆ SINH DỊCH TỄ TRUNG ƯƠNG

-----*

TRẦN ĐẠI QUANG

**THỰC TRẠNG NHIỄM HIV/STI, MỘT SỐ
YẾU TỐ LIÊN QUAN VÀ HIỆU QUẢ CAN
THIỆP DỰ PHÒNG Ở NGƯỜI DÂN TỘC
ĐẠO TẠI 3 XÃ CỦA TỈNH YÊN BÁI,
2006-2012**

LUẬN ÁN TIẾN SỸ Y TẾ CÔNG CỘNG

HÀ NỘI - 2015

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO

BỘ Y TẾ

VIỆN VỆ SINH DỊCH TỄ TRUNG ƯƠNG

-----*-----
TRẦN ĐẠI QUANG

**THỰC TRẠNG NHIỄM HIV/STI, MỘT SỐ
YẾU TỐ LIÊN QUAN VÀ HIỆU QUẢ CAN
THIỆP DỰ PHÒNG Ở NGƯỜI DÂN TỘC
ĐẠO TẠI 3 XÃ CỦA TỈNH YÊN BÁI,
2006-2012**

CHUYÊN NGÀNH: Y TẾ CÔNG CỘNG

MÃ SỐ: 62 72 03 01

LUẬN ÁN TIẾN SỸ Y TẾ CÔNG CỘNG

Người hướng dẫn khoa học:

1. GS.TS. NGUYỄN TRẦN HIỂN

2. PGS.TS. NGUYỄN ANH TUẤN

HÀ NỘI - 2015

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các số liệu, kết quả nêu trong luận án là trung thực và chưa từng được ai công bố trong bất kỳ công trình nào khác.

Tác giả luận án

Trần Đại Quang

LỜI CẢM ƠN

Hoàn thành luận án này, trước tiên tôi xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới Giáo sư – Tiến sỹ Nguyễn Trần Hiền, Viện trưởng Viện Vệ sinh Dịch tễ Trung ương và Phó giáo sư – Tiến sỹ Nguyễn Anh Tuấn, Trưởng khoa HIV/AIDS, Viện Vệ sinh Dịch tễ Trung ương, là những người thầy hướng dẫn trực tiếp, đã tận tình giúp đỡ, truyền đạt kiến thức trong suốt quá trình học tập, thực hiện và hoàn thành luận án.

Tôi xin trân trọng cảm ơn Ban lãnh đạo, Bộ môn Y tế Công cộng, Phòng Đào tạo sau đại học của Viện Vệ sinh Dịch tễ Trung ương, đã luôn quan tâm, giúp đỡ, tạo mọi điều kiện thuận lợi nhất trong suốt quá trình học tập và hoàn thiện luận án.

Tôi xin được bày tỏ lòng biết ơn chân thành đến tập thể Khoa HIV/AIDS – Viện Vệ sinh Dịch tễ Trung ương đã trực tiếp giúp đỡ tôi trong quá trình thực hiện và hoàn thành luận án.

Tôi xin trân trọng cảm ơn lãnh đạo, các cán bộ Cục Phòng chống HIV/AIDS – Bộ Y tế, Ban Quản lý Chương trình Phòng chống HIV/AIDS tại Việt Nam đã hỗ trợ kỹ thuật và tài chính trong quá trình triển khai nghiên cứu.

Xin trân trọng cảm ơn lãnh đạo, các cán bộ Trung tâm Y tế Dự phòng tỉnh Yên Bái, Trung tâm Phòng chống HIV/AIDS tỉnh Yên Bái, Trung tâm Y tế Dự phòng huyện Văn Chấn đã hỗ trợ tôi trong quá trình thực hiện nghiên cứu, thu thập số liệu cho luận án.

Tôi xin chân thành cảm ơn các Giáo sư, Phó giáo sư, Tiến sỹ trong các hội đồng khoa học chấm luận án đã đóng góp nhiều ý kiến quý báu để tôi có thêm kiến thức và hoàn thiện luận án đạt chất lượng tốt hơn.

Nhân dịp này, tôi xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới cha mẹ, vợ, các con và các anh chị em, bạn bè, đồng nghiệp thân thiết, đã hết lòng ủng hộ, động viên, chia sẻ trong suốt quá trình học tập và hoàn thành luận án tốt nghiệp.

Trần Đại Quang

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN	I
LỜI CẢM ƠN.....	II
MỤC LỤC	III
DANH MỤC VIẾT TẮT.....	VII
DANH MỤC BẢNG	IX
DANH MỤC BIỂU ĐỒ	XI
DANH MỤC HÌNH.....	XII
ĐẶT VẤN ĐỀ	1
MỤC TIÊU NGHIÊN CỨU	3
CHƯƠNG 1: TỔNG QUAN TÀI LIỆU	4
1.1. CÁC KHÁI NIỆM VỀ CHỦNG TỘC VÀ DÂN TỘC THIỂU SỐ	4
1.1.1. Khái niệm chủng tộc	4
1.1.2. Dân tộc, tộc người và dân tộc thiểu số	5
1.1.3. Các nhóm dân tộc thiểu số và đặc điểm dân tộc Dao tại Việt Nam.....	6
1.2. TÌNH HÌNH NHIỄM HIV/STI Ở NHÓM DÂN TỘC THIỂU SỐ TRÊN THẾ GIỚI VÀ TẠI VIỆT NAM.....	9
1.2.1. Trên thế giới	9
1.2.2. Tại Việt Nam	12
1.3. NGUYÊN NHÂN NHIỄM HIV/STI Ở NHÓM DÂN TỘC THIỂU SỐ TRÊN THẾ GIỚI VÀ TẠI VIỆT NAM.....	16
1.3.1. Trên thế giới	16
1.3.2. Tại Việt Nam	19
1.4. CAN THIỆP DỰ PHÒNG LÂY NHIỄM HIV/STI TRONG NHÓM DÂN TỘC THIỂU SỐ	32
1.4.1. Trên thế giới	32
1.4.2. Tại Việt Nam	34
1.5. TÌNH HÌNH NHIỄM HIV/STI TẠI YÊN BÁI	40
CHƯƠNG 2: PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU	45
2.1. ĐỐI TƯỢNG NGHIÊN CỨU.....	45

2.2. ĐỊA ĐIỂM NGHIÊN CỨU	45
2.3. THỜI GIAN NGHIÊN CỨU	45
2.4. THIẾT KẾ NGHIÊN CỨU	46
2.5. CỒ MẪU NGHIÊN CỨU	46
2.6. PHƯƠNG PHÁP CHỌN MẪU	47
2.7. NỘI DUNG CHƯƠNG TRÌNH CAN THIỆP	47
2.7.1. Xây dựng hệ thống tổ chức, quản lý các chương trình can thiệp	49
2.7.2. Chương trình truyền thông thay đổi hành vi và giảm phân biệt kỳ thị	51
2.7.3. Chương trình Tư vấn xét nghiệm HIV tự nguyện	56
2.7.4. Chương trình khám và quản lý các nhiễm trùng STI	58
2.7.5. Chương trình cấp phát bao cao su	59
2.8. CÁC CHỈ SỐ NGHIÊN CỨU	60
2.9. CÔNG CỤ NGHIÊN CỨU	61
2.10. PHƯƠNG PHÁP THU THẬP SỐ LIỆU	61
2.10.1. Thu thập số liệu thứ cấp	61
2.10.2. Điều tra thu thập số liệu	61
2.11. LẤY MẪU MÁU VÀ XÉT NGHIỆM	62
<i>Xét nghiệm HIV</i>	63
<i>Xét nghiệm giang mai</i>	63
2.12. PHƯƠNG PHÁP QUẢN LÝ VÀ PHÂN TÍCH SỐ LIỆU	63
<i>Nhập số liệu</i>	63
<i>Phân tích số liệu</i>	64
<i>Phân tích đa biến</i>	64
<i>Phân tích chỉ số hiệu quả</i>	64
2.13. ĐẠO ĐỨC TRONG NGHIÊN CỨU	65
2.14. SAI SỐ NGHIÊN CỨU	656
CHƯƠNG 3: KẾT QUẢ NGHIÊN CỨU	67
3.1. MỘT SỐ ĐẶC ĐIỂM CỦA ĐỐI TƯỢNG NGHIÊN CỨU	67
3.2. THỰC TRẠNG NHIỄM HIV/STI VÀ CÁC YẾU TỐ LIÊN QUAN Ở NGƯỜI DÂN TỘC ĐẠO 15-49 TUỔI NĂM 2006	71

3.2.1. Thực trạng nhiễm HIV/STI	71
3.2.2. Thực trạng về kiến thức và nhận thức dự phòng lây nhiễm HIV/STI	75
3.2.3. Thực trạng về thái độ với người nhiễm HIV/AIDS	77
3.2.4. Các yếu tố ảnh hưởng đến kiến thức, thái độ của đối tượng nghiên cứu	78
3.2.5. Các nguồn cung cấp thông tin và hỗ trợ phòng lây nhiễm HIV/STI	87
3.2.6. Hành vi QHTD và sử dụng BCS với các loại bạn tình	88
3.2.7. Các yếu tố ảnh hưởng đến hành vi sử dụng BCS với các loại bạn tình	90
3.2.8. Hành vi sử dụng ma túy	92
3.3. ĐÁNH GIÁ HIỆU QUẢ CAN THIỆP DỰ PHÒNG LÂY NHIỄM HIV/STI Ở NGƯỜI DÂN TỘC DAO 15-49 TUỔI GIAI ĐOẠN 2006- 2012.....	93
3.3.1. Các hoạt động chương trình phòng chống HIV/AIDS thực hiện tại địa bàn nghiên cứu năm 2006.....	93
3.3.2. Đánh giá kết quả thực hiện các hoạt động can thiệp dự phòng lây nhiễm HIV/STI tại địa bàn nghiên cứu giai đoạn 2006-2012	94
3.3.3. Hiệu quả thay đổi kiến thức, thái độ trong phòng lây nhiễm HIV	98
3.3.4. Hiệu quả thay đổi hành vi phòng lây nhiễm HIV	101
3.3.5. Hiệu quả thay đổi trong tỷ lệ nhiễm HIV/STI.....	103
CHƯƠNG 4: BÀN LUẬN	106
4.1. THỰC TRẠNG NHIỄM HIV/STI VÀ CÁC YẾU TỐ LIÊN QUAN Ở NGƯỜI DÂN TỘC DAO 15-49 TUỔI NĂM 2006	106
4.1.1. Thực trạng nhiễm HIV/STI	106
4.1.2. Thực trạng kiến thức và nhận thức dự phòng lây nhiễm HIV/STI.....	106
4.1.3. Thực trạng về thái độ với người nhiễm HIV/AIDS	114
4.1.4. Thực trạng về các hành vi nguy cơ lây nhiễm HIV/STI	116
4.2. ĐÁNH GIÁ HIỆU QUẢ CAN THIỆP DỰ PHÒNG LÂY NHIỄM HIV/STI Ở NGƯỜI DÂN TỘC DAO 15-49 TUỔI GIAI ĐOẠN 2006- 2012.....	119
4.2.1. Kết quả thực hiện các hoạt động can thiệp.....	119
4.2.2. Hiệu quả can thiệp phòng lây nhiễm HIV/STI.....	120
4.3. HẠN CHẾ CỦA NGHIÊN CỨU.....	127

CHƯƠNG 5: KẾT LUẬN	130
5.1. THỰC TRẠNG NHIỄM HIV/STI VÀ CÁC YẾU TỐ LIÊN QUAN Ở NGƯỜI DÂN TỘC DAO 15-49 TUỔI NĂM 2006	130
5.2. ĐÁNH GIÁ HIỆU QUẢ CAN THIỆP DỰ PHÒNG LÂY NHIỄM HIV/STI Ở NGƯỜI DÂN TỘC DAO 15-49 TUỔI GIAI ĐOẠN 2006- 2012.....	130
CHƯƠNG 6: KHUYẾN NGHỊ	132
DANH MỤC CÔNG TRÌNH NGHIÊN CỨU CỦA TÁC GIẢ	133
TÀI LIỆU THAM KHẢO	
PHỤ LỤC	

DANH MỤC VIẾT TẮT

AIDS	Acquired Immune Deficiency Syndrome Hội chứng miễn dịch mắc phải
AOR	Adjusted Odd Ratio Tỷ suất chênh hiệu chỉnh
ARV	Antiretroviral Thuốc điều trị kháng vi rút
BKT	Bơm kim tiêm
BCS	Bao cao su
BTBC	Bạn tình bất chột
BTTX	Bạn tình thường xuyên
CSHQ	Chỉ số hiệu quả
DFID	Department for International Development Bộ Phát triển Quốc tế Vương Quốc Anh
DTTS	Dân tộc thiểu số
HIV	Human Immunodeficiency Virus Vi rút gây suy giảm miễn dịch
LTQĐTD	Lây truyền qua đường tình dục
MSM	Men who have sex with men Nam quan hệ tình dục đồng giới
NCMT	Nghiện chích ma túy
OR	Odd Ratio Tỷ suất chênh
PNBD	Phụ nữ bán dâm
QHTD	Quan hệ tình dục
QHTDĐG	Quan hệ tình dục đồng giới
STI	Sexual Transmitted Infection Nhiễm khuẩn lây truyền qua đường tình dục

SCT	Sau can thiệp
	Standard Deviation
SD	Độ lệch chuẩn
TCT	Trước can thiệp
TTN	Thanh thiếu niên
TVXNTN	Tư vấn xét nghiệm tự nguyện
	United Nations Programme on HIV/AIDS
UNAIDS	Chương trình phối hợp của Liên Hợp Quốc về HIV/AIDS
	United Nations Educational, Scientific & Cultural Organization
UNESCO	Tổ chức giáo dục, khoa học và văn hoá của Liên Hợp Quốc
	United Nations Population Fund
UNFPA	Quỹ Dân số Liên Hợp Quốc
	United Nations Children's Fund
UNICEF	Quỹ Nhi đồng Liên Hợp Quốc
	United Nations Office on Drugs and Crime
UNODC	Văn phòng Liên Hợp Quốc về tội phạm và ma túy
	Voluntary Counseling and Testing
VCT	Tư vấn xét nghiệm tự nguyện
	World Bank
WB	Ngân hàng Thế giới
	World Health Organization
WHO	Tổ chức Y tế thế giới